

Engelli Çocuklarda Bütünleşme: Kamp ve Kamp Personelinin Önemi

Yard. Doç. Dr. Ali TEKİN*,

Yard. Doç. Dr. Sümmani EKİCİ*

Dr. Tekin ÇOLAKOĞLU**

* Muğla Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulu,

** Gazi Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulu

Özet

Entegrasyon (bütünleşme) çok fazla hazırlık ve çalışma gerektiren bir süreçtir. Bütünleşmiş rekreasyon programları, engelli çocuklarda özsaygı, benlik kabulü ve özgüveni geliştirmiştir. Bütünleşmiş kamp ortamları, engelli çocuklar ve akranları arasındaki sosyal etkileşimin olumlu gelişimine de yardımcıdır. Fiziksel, sosyal ve program açısından bütünleşmiş olma gibi üç ölçütü oluşturma başarısını göstermiş bir kamp, engelli veya engelsiz çocukların geri kalan yaşantılarında fayda sağlayabilecek potansiyele sahiptir. Ama gereken özelliklere sahip personel olmaksızın bu ölçütlerin hiç biri sağlanamaz. Personel, destekleyici ortamın temel unsurudur. Tüm çocukların, tam olarak fayda sağlayabilmeleri için tüm personel ve gönüllülerin bütünleşme hakkında eğitimden geçirilmesi gerekir.

Anahtar sözcükler: Engelli Çocuklar, Bütünleşme, Kamp, Kamp Personeli

Abstract

Integration is a process that requires an enormous amount of dedication and preparation. Integrated recreation program experiences have improved the self-esteem, self-acceptance and self-confidence in children with disabilities. Integrated camp environments are also conducive for developing positive social interaction between children with disabilities and their peers. Clearly, an integrated camp that has achieved the three criteria of physical, social and program integration has the potential to provide children with disabilities, as well as their able bodied peers, with an experience from which they could benefit the rest of their lives. But, without effective staff, an integrated camp can meet none of these criteria. Staff is an essential component of a supportive environment. To ensure that all children fully benefit from their experience, all staff and volunteers must be trained effectively in the area of integration.

Key Words: Children disabilities, Integration, Camp, Camp Personnel

Giriş

Serbest zaman, Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilen **İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi**'nin 24. maddesi ile koruma altına alınmış insan haklarından. Bu madde, her bireyin dinlenme ve serbest zaman hakkına sahip olduğunu belirtir. Bu beyannamenin 27. maddesi sanat ve kültür ile ilgili olan insan hakkından, her bireyin kültür içinde yer alma, eğlenme, bilimsel ilerlemelerden yararlanma hakkının olduğundan söz eder. **Avrupa Konseyi**, serbest zamanın önemli

bir bölümünü oluşturan spora “Herkes İçin Spor” başlığı altında yer vermiş, her bireyin spora katılma hakkının olduğunu beyan etmiştir (1).

Birleşmiş Milletler Eski Genel Sekreteri Perez de Cuellar, bireyin en önemli gereksinimlerinden birinin serbest zaman olduğunu, serbest zamanın doğru kullanımının psikolojik güç ve yenilenme sağlayacağını ifade etmiştir (2).

Bunun sonucu olarak serbest zamana, ulusal yönetimler ve uluslar arası organizasyonlar tarafından önem verilmiş, insan hakkı ve insan gereksinimi olarak kabul edilmiştir. Serbest zamanın kullanımı, çok değişik şekillerde toplumsal yaşama yansımış, serbest zaman etkinliklerine katılımın bireyin ve toplumun yaşam kalitesine olumlu katkıda bulunacağına inananların sayısı artmıştır (3).

Rekreasyon alanı içinde, farklı yeteneklerdeki tüm bireyler, bireysel, fiziksel ve sosyal potansiyellerini tam olarak geliştirmek için rekreasyonel etkinliklere katılma hakkına eşit oranda sahiptirler (4). Rekreasyon, bireyin yaşam kalitesinin temel ve vazgeçilmez bir unsuru olarak kabul edilmektedir (5). Araştırmalar, engelli bireylerin içinde buldukları topluma tam olarak bütünleşmeleri açısından, rekreasyon etkinliklerine katılımının öneminden söz etmektedir (6). Rekreasyon olanakları tüm bireyler için önemlidir ama özellikle engelli çocukların yaşamında ayrı bir öneme sahiptir (7). Bütünleştirilmiş kamp programları engelli çocuklara rekreasyonel etkinliklere katılım ve akranları ile etkileşim olanağı yaratırlar.

Yaz kampları tüm çocuklar için yaşamların geri kalanında anımsayacakları bir deneyimdir. Yetenekler ve arkadaşlıklar kamp yaşantısı içinde gerçekleştirilir ve neredeyse yaşam boyunca sürer. Çoğunlukla engelli çocuklar için kamp programları, özel araç-gereç ve personel yardımı ile uygun etkinliklerin yer aldığı bir ortam içinde düzenlenir. Bununla birlikte birçok organizasyon bu tip bir ayrıma gitmemektedir (8).

Bu kamplar çeşitli yaş gurupları, yetenek ve geçmişe sahip çocukların bir araya gelerek etkileşmelerine, birbirlerini kabul etmelerine ve öğrenmelerine olanak verir. Yaz kamplarında böyle bir etkileşimin olduğu bilinmesine rağmen, ne derece bir bütünleşmenin sağlandığının bilinmesi için daha detaylı bilgilere ihtiyaç vardır.

Bu araştırma başarılı bütünleşmeun unsurlarına ve faydalarına değinirken, aynı zamanda bütünleşme sürecinde personel ve personel eğitimin önemi üzerinde durmaktadır. Dahası bu araştırma kamp personelinin yetiştirilmesi açısından bazı fikirleri de ortaya koymak amacındadır.

Edwards ve Smith (7), bütünleşmenin başarılı olabilmesi için, en az iki bazen de 3 ölçütün gerekliliğini belirtmektedir.

Erişebilirlik

Öncelikle program veya hizmet tam anlamıyla tüm katılımcılar tarafından erişebilir olmalıdır. Birçok organizasyonun, bütünleşmenin temel unsuru olan ve çeşitli yetenekteki bireylerin, organizasyonun olanak ve donanımından faydalanmasını sağlayan, fiziksel erişebilirlik ölçütüne dayandırılır. Örneğin: tekerlekli sandalye rampası engelli çocukların bir spor salonuna veya rekreasyon merkezine rahatlıkla girebilmelerine olanak verir. Bununla birlikte, eğer eldeki program mevcut şartlara yeterince uyarlanmamışsa çocuğun tam olarak bütünleşme sağlanamaz. Aynı zamanda personel hem kamp içerisinde yer alan malzemeleri hem de engelli çocuğun kampa getirdiği motorlu sandalye gibi kendine ait malzemeleri kullanabilme yeteneğine ve bilgisine sahip olmalıdır. Bu bilginin eksikliği sonucunda personel sıkıntı içine gireceği gibi aynı zamanda farkında olmadan kampçı bir çocuğun etkinliklere katılımını engelleyecektir.

Sosyal Bütünleşme

İkinci olarak katılımcının hizmet veya programa sosyal olarak bütünleşme sağlanmalıdır (7). Sosyal bütünleşmenin sağlanması için, katılımcılar destekleyici bir ortamda birbirleri ile etkileşimlerini sağlayacak olan birçok etkinlik ile cesaretlendirilmelidir. Bu noktada personel, kampçılar arasında sosyal etkileşim için destek ve olanak sağlamakla kalmamalı aynı zamanda bir model oluşturabilmelidirler. Örneğin; bir kamp danışmanının engelli çocuğa karşı sergilediği olumsuz tutum o çocukla etkileşimini azaltır ve çocuğunda kamp içinde diğerlerine karşı benzer tutumları sergilemesine yol açabilir.

Toplu Katılım

Üçüncü ölçüt ise program veya hizmetin, tüm bireylerin topluca katılımını sağlayabilmesidir (7). Her kampçının yaşantısı benzer olmayacağından, tüm katılımcılar en uygun gelişimi sağlayacak şekilde etkinliğe dahil edilmelidir. Bu amaçla programın her gereksinimi karşılayacak şekilde yapılabilmesi için personelin katılımcıların güçlü ve zayıf yanlarını iyi anlayabilmeleri önemlidir. Fiziksel, sosyal ve program açısından bütünleşmeyi sağlayabilen bir kamp, katılımcılarına başarılı ve olumlu hizmet sunabilen bir kamptir.

Bütünleşmenin Sonuçları

Kamp ortamında sağlanan başarılı bir bütünleşme, kampçılar (katılımcılar), personel ve anne-babalar açısından birçok önemli fayda sağlar.

Katılımcılar Açısından Kamp Yaşantısının Sonuçları

Katılımcı çocukların sağlık ve güvenliği kampın en önemli unsurudur. Kamptan elde edilecek sağlıklı sonuçlar çok geniş olarak araştırılmamış olmasına rağmen, son zamanlarda kamp yaşantısının farklı açılardan ne gibi faydalar sağladığı konusundaki çalışmaların sayısında artış vardır. Kamp yaşantısının çocuklar üzerindeki sonuçları genel olarak üç açıdan ele alınabilir.

Psikolojik Sonuçlar

Kamp ortamında karşılaşılan, paylaşım, dayanışma, tercih etme olanağının verilmesi ve ekip çalışması gibi özellikler doğrudan özsaygıyla ilgilidir. Çocuklar kamp ortamında kim olduklarını anlama olanağını yakalarlar, kamptaki etkinliklerle hem bağımsız karar verme yeteneklerini geliştirirler hem de ekip çalışmasını öğrenirler (9). Marsh (10), bireyin bir görevi yapabilme yeteneğini algılamasını özyetkinlik olarak adlandırmakta, birey bir görevi yapabileceğine inanırsa, büyük olasılıkla başarılı olacağını ileri sürmektedir. Sekine bir hafta boyunca süren bir kamp süresince katılımcı çocukları, katılımcı olmayanlarla özyetkinlik açısından karşılaştırmış, katılımcı olanların denetim (kontrol) odağı ve özyetkinlik puanlarında kaydadeğer kazanımlar belirlemiş ve kamp sırasında elde edilen faydaların, kamp sonrası yaşantı içinde genellenebileceğini ifade etmiştir (11).

Amerika Kampçılık Federasyonu (American Camping Association), İş ve Serbest Zaman Gelişim Enstitüsü (the Institute for Career and Leisure Development) ve Portland Eyalet Üniversitesi (Portland State University) tarafından yürütülen 3 yıllık bir çalışmada, araştırmacılar, engelli ve engelli olmayan çocukların açık alan etkinliklerindeki yeteneklerinde ve özsaygı, özgüven, iletişim gibi bireysel gelişimlerinde, kayda değer sonuçlar elde etmişlerdir. Engelli çocuklar bağımsız davranış yeteneklerini geliştirirken engelli olmayan çocuklar sosyal etkileşim yeteneklerini ve kendileri gibi olmayan engelli çocukları takdir etme ve değerlendirme yeteneklerini geliştirmişlerdir. Kamp yaşantısı engelli ve engelli olmayan çocukların birbirlerini tanımaları ve kabul etmeleri için bulunmaz bir fırsattır (12).

Kamp katılımcıların ve programcıların ortak amacının eğlence ve oyun olduğu bir ortamdır. Çocuklar öğrenmeye belli yeteneklerini geliştirmeye teşvik edilirken danışmanlar çocuğun performansından daha çok aldığı zevkle ilgilenirler. Bu rahat ortamın yaratılması, arkadaşlığı ve kabul edilmeyi kuvvetlendiren başarılı bir bütünleşme için öncelikli şarttır(13). Entegre olmuş kamp ortamlarında arkadaşlık, kabul görme ve fiziksel egzersiz özsaygı, benlik kabulü ve özgüveni artırır (5, 14, 15).

Sosyal Sonuçlar

Son yüzyılda kamp yaşantısında vaz geçilmez unsur grup yaşantısıdır. Çocuklara veya geçlere, deneyimli liderlerle bir arada olma, onlarla oynama ve yaşama olma olanağı sunması kampların en önemli özelliklerindedir. Durall (16) kampın, katılımcı çocukları sağlıklı bir sosyal gelişime yönlendirdiğini belirtir. Olumlu sonuçların elde edilememesi kamp programının zayıflığını ve uygulamadaki başarısızlığına işaret eder. Durall, kamp programının kohezyon (bağlanma) kişilerarası öğrenme ve altruizm (kendinden önce başkalarını düşünme, özgecilik) gibi kavramların üzerinde yoğunlaşmasını önermektedir.

Kamlara katılan engelli çocuklarda, sosyal iletişim yeteneğinin gelişmesi gibi benzer olumlu sonuçlar Brannan, Arick, & Fullerton, (17) tarafından da elde edilmiştir. Akran etkileşimi ile geçirilen zaman, yeteneklerin gelişimine ve diğerlerine saygı duymaya neden olur.

Dworken (18) buna ek olarak, kamp ortamında insana ait iletişim, liderlik, organizasyon, karar verme gibi yeteneklerin gelişiminin, yaşamın diğer bölümlerinde farklı bireylerle çalışırken de yardımcı olabileceğini belirtmektedir.

Bazı çalışmalar 2 hafta gibi oldukça kısa sürede bile engelli ve engelsiz çocuklar arasında sosyal etkileşimdeki gelişimden söz etmektedir (7). Çocuğu gelecekteki ilişkilerine hazırlayan bu sosyal etkileşimler yalnızlık ve inzivaya çekilme duygularını ortadan kaldırır (19). Bununla kalmaz kamp ortamında kurulan arkadaşlıklar kamp sonrasında da sürdürülür (15). Kamp ortamında sağlanacak faydalar daha sonraki kamplarda elde edilecek gelişimlerin daha hızlı ve kayda değer olmasına yol açar (7). Çocuklarda hoşgörü ve sevecenlik artar en önemlisi engelli bireylere karşı bakış açıları değişir. Çocuklarda engellilere karşı korku yaygın olan bir duygudur Engelli çocuklarla doğrudan kurulan ilişki bu korkuyu ortadan kaldırır (20).

Manevi (Tinsel) Sonuçlar

Manevizm bireysel bir inancı ve bağlılığı anlatır (21). İçten gelen bir eğilimdir. Manevi gelişim, dünyanın fiziksel değil gerçek manasının ve o dünyanın içinde bireyin gerçek rolünün ne olduğunun kavranmasıdır. Bu anlamda ahlaki ve dini bazı temellerle ilişkilidir. Manevi gelişim, iyi insan olma, iyi vatandaş olma, toplum tarafından kabul edilme ve saygı duyulma gibi olumlu kazanımların elde edilmesinde yardımcı olur (22). Manevi mutluluk, kamp gibi bazı rekreasyonel etkinliklerin bir sonucu olarak karşımıza çıkması çok şaşırtıcı olmamalıdır (23).

Bilindiği gibi Antik Yunan'dan günümüze, çocuklarda üretken vatandaşlığın unsurları olan güzellik, sadakat, onur gibi özelliklerin gelişimine çok önem verilmiş, oyun ve serbest zaman

etkinliklerinin çocukların yaşamında önemli bir role sahip olduğu kabul edilmiş, toplumunun değerlerinin öğretilmesinde ve olumlu karakter gelişiminde bir yöntem olarak görülmüş, bu nedenlerden dolayı eğitimin zorunlu unsuru olmuştur. “Maket bir dünya” olarak kabul edebileceğimiz kamplar, bireysel ve çevreyle ilgili ahlaki kuralların öğretilmesi açısından çok uygun ortamlardır.

Aileler: Bütünleşme sayesinde engelli çocuklara sahip olan aileler de bazı olumlu değişim sürecine girerler. Aileler çocuklarının engelli olması ile zaten hep bir gerilim ve stres içinde yaşamaktadırlar. Yaşanılan bu stres ailelerin normal fonksiyonlarını yerine getirmeleri açısından önemli bir engeldir (24). Çocuklarının bir etkinlik içinde yer alması ailelerin kendi rutin işlerine daha fazla zaman ayırmalarına neden olacaktır (25). Ailelerin kendilerine daha fazla zaman ayırma olanağı ve çocuğun kendi durumundaki veya engelsiz olan akranları ile yaşamlarını sürdürme çabaları aile için moral olacak, çocuklarına daha etkin bir yardımda bulunabilecekler, içinde buldukları durumla başa çıkma yetileri artacaktır (26).

Personel: Entegre olmuş kamp programları personelin farklı engel gruplarına ait çocukların özellikleri, ihtiyaçları, potansiyelleri, malzemeleri ve beklentileri konusunda fikir verirken aynı zamanda programın tam ve doğru olarak uygulanması, her çocuğun eşit ve yüksek oranda programa katılımı için dikkat edilecek noktalar üzerinde deneyim kazandırır. Toplumun personelin yeteneklerine verdiği önem her geçen gün artmaktadır. Tüm bunlar engelliler için verilen hizmetlerdeki toplam kaliteyi de arttırmaktadır (25). Çalışmalar personelin bu yeteneklerin gelişiminde yaz kamplarını eşsiz bir ortam olarak gördüğünü ve elde edilen kişisel değişiminin onları da şaşırttığı yönündedir (27).

Personel Eğitimi

Bütünleşmenin faydaları oldukça fazladır ve varolan fiziksel, sosyal ve program bütünleşmenin başarısına bağlıdır. Aşağıdaki sorular personelin bütünleşmeyi sağlama kapasitesini etkileyecek faktörleri temsil eder.

* Personel engelli çocukların kamp ve guruplara bütünleşme hakkında yeni düşüncelere açık mı?

* Personel bireysel ihtiyaçları karşılamak için malzeme ve etkinlikler hakkında yeterince eğitimli mi?

* Personelin gün içinde ortaya çıkabilecek sorunları aşmada ve program planlama esnasında destek alabileceği kaliteli bir koordinatör var mı?

Bu soruların tamamına “evet” yanıtını verebilmek için kamp personeline yönelik titiz bir eğitim programı ve ayrıntılı bir destek sistemi yaratılmalıdır. Bu sorulardan herhangi birine verilecek “hayır” yanıtı engelli kampçılar üzerinde yıkıcı etki yapar. Personel eğitim programında bütünleşme birçok farklı yolun kullanımı ile kolaylaştırılabilir.

Görüşmeler: Bütünleşme başarısı içinde yer alan bireylerin tutumlarına bağlıdır. Bu nedenle personelin işe alım süreci sadece kampın geneli açısından değil aynı zamanda başarılı bütünleşme için de en önemli unsurlardan biridir (27). Başarılı bütünleşme için personel eğitimi görüşme sürecinin ilk basamağında başlar (28). Görüşme sırasında yerinde sorularla gerekli bilgilerin alınması işverenin adayın bütünleşmeyle ilgili tutumunu belirlemesine yardımcı olur. Adaylardan kendilerine verilen kâğıtlara da bütünleşme ile ilgili düşünceleri yazmaları istenebilir (29). Soruların oldukça özel ve belirleyici olmasına dikkat edilmelidir. Birçok personel adayı bütünleşme hakkında bilgi sahibi değildir ve işe alındıklarında karşılaştıkları durumlar karşısında şaşkınlık ve tedirginlik yaşarlar. Personel adaylarına işe alındıkları takdirde bütünleşme süreci içinde üstlenecekleri rol belirtilmesi adayları engelli ve engelsiz çocuklarla çalışma fikrine alıştıracaktır (5). Dahası, engellilerle daha önce az çalışmış veya hiç çalışmamış adaylar arasından belli bir potansiyele sahip olanlar da etkili bir görüşme ile belirlenebilir.

Eğitim: Perrin (5) engelli bireyleri bütünleştirmede başarılı olan organizasyonların tüm personeli ve gönüllüler için eğitim sağladıklarını belirtmektedir. Kamptaki günlük ortamda yeteneklerini sergileyerek kampçılar için destek görevini üstlenecek tüm personel ve gönüllüler bütünleşme programı dahilinde eğitimin içine alınmalı ama bütünleşme eğitimi personelinin ayrı bir unsuru olarak ortaya konmamalıdır. Personel eğitiminde her durum engelli çocuklarla ilgili olduğuna göre bütünleşme eğitim ve planlama sürecinin önemli bir parçasıdır

Ekip Çalışması: Birçok kamp ortamında, her bir engelli çocukla ilgilenmek için organizasyon tarafından görevlendirilen ayrı bir personel bulunur. Ne yazık ki bu personelden bütünleşme sürecinin tüm sorumluluğunu alması beklenir (30). Bir personelin tek bir çocukla ilgilenmesi çocuğun diğerleri ile etkileşimini azaltır Dahası takım çalışmasındaki bu eksiklik, çocuğun yalnız hissetmesi ile sonuçlanır (27). Eğer bir çocuğa birden fazla personel gerekiyorsa destek personelle ortak bir çalışma sergilenmelidir. Eğer bütünleşme başarılı olacaksa kampçılar, danışmanlar, destek personel ve tüm gönüllüler bu sürecin içinde olmalıdır. Kampların doğasında var olan iletişim çocukların benliklerine karşı tutumlarını olumlu olarak etkileyeceğinden (16), program içerisinde çocukların birlikte yapabilecekleri etkinliklerin çokluğu önemlidir. Kendisi ile ilgilenen personelin kontrolü altında ama olabildiğince bağımsız olarak diğerleri ile etkinliklere katılmayı başarabilen

çocukta yeterlik duygusu, bireysel ve sosyal kabulü artacaktır (14). Burada dikkat edilecek husus çocuğun destek noktasının sadece arkadaşları olmamasıdır (17, 31). Personel sorumlu olduğu çocuğu her an kontrol altında tutmalı ve çocukla olan bağlarını tamamıyla koparmamalıdır. Öncelikli olarak çocuk eğitimini personelden alır ve bunu doğal ortamında arkadaşları ile istemli veya istemsiz olarak uygular.

Destek: Engelli çocuklarla için düzenlenmiş kampların personel açısından gerçekten bazı zorlukları taşıdığı bir gerçektir. Personel bazen tedirgin, bazen yorgun hatta korkmuş da olabilir. Bu yüzden kamp personeli gerek duyduklarında yardım alabilecekleri daha uzman ve kalifiye bir personelin varlığını bilmek isterler. Bu durum onları rahatlatıcak ve sorunlara çözüm üretmede yardımcı olacaktır. Birçok kampta bu gereksinimleri giderebilecek, güncel bilgi ve kaynağa sahip danışman veya koordinatörler bulunmaktadır. Bu kişilerin kolay ulaşılabilir, hoşgörülü, deneyimli, bilgili ve objektif olması gerekir (32)

Başarı: Başarılı bütünleşme gurur duyulacak bir sonuçtur. Üstelik bu başarı katılımcıları geri kalan yaşamlarında her zaman olumlu olarak etkileyecektir. Personel sergilediği gayretin ve başarının farkında olmalıdır. Personelin başarısının ifade edilmesi onun devamlılığını sağlayacak ve daha sonraki programa motive edecektir.

Sonuç

Entegre olmuş rekreasyon programları engelli çocuklarda özsaygı, benlik kabulü ve özgüven üzerinde olumlu etkiye sahiptir. Entegre kamp ortamları, engelli çocuklar ve akranları arasındaki sosyal olumlu gelişime de yardımcıdır. Fiziksel, sosyal ve program açısından bütünleşmiş olmuş bir kamp engelli veya engelsiz çocukların geri kalan yaşantılarında fayda sağlayabilecek potansiyele sahiptir Ama gereken özelliklere sahip personel olmaksızın bu ölçütlerin hiç biri sağlanamaz. Personel engelli çocuklar için destekleyici ortamın temel unsurudur. Tüm çocukların tam olarak fayda sağlayabilmeleri tüm personel ve gönüllülerin bütünleşme hakkında eğitimden geçirilmesi olur.

Bütünleşme çok fazla hazırlık ve çalışma gerektiren bir süreçtir. Bütünleşme ile kamp yaşantısı boyunca engelli çocuklarda meydana gelen değişimler onların içinde yer aldıkları toplum içinde de etkisini gösterecektir. Bütünleşmenin engelli çocukların fiziksel ve ruhsal gelişimi açısından daha fonksiyonel bir hale getirmek için bu konu ile ilgili çalışmaların teorik ve pratik olarak sürdürülmesi gerekmektedir. Bütünleşme kavramının toplum tarafından daha çok kabul

görmesi, engelli bireylere karşı toplum içinde her zaman var olan önyargıların yıkılması sürecini hızlandıracak ve onlara karşı hoşgörü ile yaklaşılmasına olanak tanıyacaktır. Unutulmamalıdır ki bu bireyler toplumun bir gerçeğidir ve en az diğer bireyler kadar toplumun bir parçasıdır. Hanginiz yaralı kolunuzun verdiği acıdan kurtulmak için onu kesip atabilirsiniz? Unutmamak gerekir, onlar bizim çocuklarımız da olabilirdi.

Analitik metodla yapılan bu araştırmada elde edilen sonuçlara göre yapılan aşağıdaki öneriler, bu konu ile ilgili yapılacak yeni araştırmalara yardımcı olabilir.

Programdan en üst düzeyde verim elde edebilmek için.

- Katılımcıların programa uyumu tam olarak sağlanmalıdır.
- Katılımcılar programın sunduğu tüm olanaklardan yararlanmalıdır.
- Programın sunduğu olanaklardan tüm katılımcıların eşit oranda yararlanması sağlanmalıdır.
- Katılımcılar kadar aileler, personel ve gönüllülerde bu programa dahil edilmelidir.
- Personel alımında oldukça titiz davranılmalıdır.
- Personel, engelli çocukların kamp ve gruplara bütünleşmeyi hakkında yeni düşüncelere açık olmalıdır.
- Personel, bireysel ihtiyaçları karşılamak için malzeme ve etkinlikler hakkında yeterince eğitilmiş olmalıdır.
- Personelin gün içinde ortaya çıkabilecek sorunları aşmada ve program planlama esnasında destek alabileceği kaliteli bir koordinatör bulunmalıdır.
- Her personel özel olarak bir katılımcı ile ilgilenirse de, bütünleşmenin ve ekip çalışmasının başarısı açısından diğer katılımcılarla da iletişimini koparmamalıdır.

Kaynaklar

CAB International (1996): World leisure Participation (eds G. Cushman, A.J.Veal and J.Zuzanek).

- 1- Perez de Cuellar J.(1987): Statement. *World Leisure and Recreation* 29 (1), 3,
- 2- Marans R.W., Mohai P. (1991): Leisure Resources, Recreational Activity, and Quality of Life. In: Driver, B.L. et al. (eds) *Benefits of Leisure*, Venture, state College, PA, p.351–354,
- 3- Oestreicher M. (1990): Accessible recreation: 20 years behind the times. *Parks and Recreation*, 53, 52–54.
- 4- Perrin B. (1992): Community recreation for all: How to include persons with disabilities in regular leisure and recreation. *Journal of Leisurability*, 19, 28–36.
- 5- Bedini L., Driscoll, L., & Bullock, C. (1991): From schools to community: Achieving independence and community integration through leisure education. *Palaestra*, 8, 38–40.
- 6- Edwards D., & Smith, R. (1989): Social interaction in an integrated day camp setting. *Therapeutic Recreation Journal*, 23, 71–78.
- 7- Blake J. (1996): Opening doors: Integration of persons with a disability in organized children's camping in Canada. *Journal of Leisurability*, 23, 3–9.
- 8- Chenery M. F. (1991): I am somebody: The messages and methods of organized camping for youth development. Martinsville, IN: American Camping Association.
- 9- Marsh P. (1999): Does *camp* enhance self-esteem? *Camping Magazine*, 72(6), 36–40.
- 10- Sekine A. (1994): The effect of *camp* experience upon the locus of control and general self-efficacy of school children. *Bulletin of Institute of Health and Sports Sciences*, 17, 177–183.
- 11- Brannan S., Arick, J., Fullerton, A., & Harris, J. (2000): Inclusive outdoor programs benefit youth. *Camping Magazine*, 73(1), 26–29.
- 12- Green F. P., & Schleien, S. J. (1991): Understanding friendship and recreation: A theoretical sampling. *Therapeutic Recreation Journal*, 25, 29 – 40.
- 13- Reid J. (1996): Camping in the picture province. *Journal of Leisurability*, 23, 29–31.
- 14- Tekin A.(1997): Fiziksel Egzersiz İçeren Kamp Yaşantısı ve Özsaygı İlişkisi. G.Ü Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi. Volume:2 Sayı 4. Ekim.
- 15- Durall J. K. (1997): Curative factors in the *camp* experience: Promoting developmental growth. *Camping Magazine*, 70(1), 25–27.

- 16- Brannan S., Arick, J., & Fullerton, A. (1997): Inclusionary practices: A nationwide survey of mainstream *camp*s serving all youth. *Camping Magazine*, 70(1), 32–34.
- 17- Dworken B. S. (1999): Campers speak: New England youth share ideas on societal issues. *Camping Magazine*, 72(5), 30–34.
- 18- Hutchison P. (1990): Making friends: Developing relationships between people with a disability and othermembers of the community. *Downsview*: G. Allan Roeher Institute.
- 19- Bedini L. (1991): Modern day freaks? : The exploitation of people with disabilities. *Journal of Therapeutic Recreation*, 25, 61–70.
- 20- Henderson K. A., & Bialeschki, M. D. (1994): The status of evaluation in ACA accredited camping programs. *Proceedings from The Second Coalition for Education in the Outdoors Research Symposium* (pp. 7279), Bradford Woods, IN.
- 21- Friedman D. (1997): Encouraging religious and spiritual identity. *Camping Magazine*, 70(1), 22–24.
- 22- Heintzman, P. (2000): Leisure and spiritual well-being relationships: A qualitative study. *Society and Leisure*, 23(1), 41–69.
- 23- Fenwell, R. (1986): A handicapped child in the family. In R.R.. Fenwell, & P.F. Vadasy (Eds.) *Families of handicapped children: Needs and supports across the lifespan*. Austin, Texas: Pro-ed.
- 24- Blake, J., & Waters, M. (Eds.). (1996): *CCA/ACC Inclusion Training and Resource Manual*. Toronto, ON: Canadian Camping Association.
- 25- McCormick, B., White, C., & McGuire, F. (1992): Parents' perceptions of benefits of summer camp for campers with mental retardation. *Therapeutic Recreation Journal*, 26, 27–36.
- 26- Bogle, C. (1996): Attitudes of camp counsellors and camp directors towards integration practices at summer camp. *Journal of Leisurability*, 23, 32–39.
- 27- McGill, J. (1984): Training for integration, are blindfolds really enough? *Journal of Leisurability*, 11, 12–15.
- 28- Jones, D. (1995): Swimming in the mainstream. *Chatelaine*, 59–63, 122–125.
- 29- Hutchison, P., & McGill, J. (1992). *Leisure, integration and community*. Toronto: Leisurability Publications.
- 30- [Shapiro, D.R.](#), [Moffett, A.](#), [Lieberman, L.](#), [Dummer, G. M](#) (2005): Perceived Competence of Children with Visual Impairments. [Journal of Visual Impairment & Blindness](#); Jan, Vol. 99 Issue 1, p15, 11p.

- 31- [Bickman, L.](#), [Doucette, A.](#), [Sapyta, J.](#), [Boyd, A.S.](#), [Rumberger, D.T.](#) (2004): Youth Therapeutic Alliance in Intensive Treatment Settings. [Journal of Behavioral Health Services & Research](#); Apr-Jun, Vol. 31. Issue 2, p134, 15p.